

Šiame numery:

Išsipildžiusios svajonės ir buvimo džiaugsmas.

Dr. Adolfas Damušis ir dr. Tomas Remeikis apie naują dr. Vytauto Vardžio knygą

"The Catholic Church, Dissent and Nationality in Soviet Lithuania".

Pokalbis su Mariam Katiliškiu, Danguolės Sadūnaitės eilėraščiai.

Pokalbis su soliste Gina Čapkauskiene, artėjant operos spektakliams, Metai bei prof. Jono Puzino.

Kertinė Parastė

Išsipildžiusios svajonės ir buvimo džiaugsmas

Mes žinome ir vertiname kaip daug Kristaus prisikėlimas reiš-
kia mums asmeniškai ir visai
žmonijai. Visa žmonija nuo pat
savo buvimo pradžios ilgisi kito-
kios žmogaus gyvenimo išeities.
negu mirtis. Tai liudija ne tik
įvairios religijos, bet ir giliai tau-
tose pasėtas įsitikinimas, kad žmo-
gui yra lemta keltis iš mirties.
Tą įsitikinimą mes sutinkame
ne tik vienoje kitoje tautoje, ne
viename ar kitame kontinente,
bet visuose kontinentuose ir gi-
liausiose jų padavimuose.

Gal sakysite, kad tai tik pada-
vimas, tik legendos, kurioms ne-
galima priskirti jokios reikšmės.
Ko žmogus neprisivajot! Ta-
čiau mes neturime mažai vertinti
ir žmogaus svajonių. Ir per jas
gali žmogui kalbėti Dievas ir ap-
reikšti reikšmingus dalykus. Ne-
retai žmonių svajonės išsipildo
net realiau negu svajota. Taip
Jules Verne praejusio šimtmečio
pabaigoje svajot apie povandeni-
nius laivus. Taip pat mūsų rašy-
tojas V. Pietaris svajot apie po-
vandeninius laivus, kuriais jis no-
rėjo gelbėti lietuvių tautą iš carų
priespaudos, perkeldamas ją į ki-
tus kontinentus. O mes šiandien
matome, kad povandeniniai lai-
vai dabar padaro daugiau daly-
kų, negu jūjų svajotojai turime
tę. Dėl to mes rimtai primame
traktuoti žmogaus svajones: ar
jas laikydami žmogaus dvasios
įžvelgimu, ar Dievo pranašyste
— kaip norite.

Tačiau sakysite, kad prisikė-
limo ir mirties idėja, apie kurią
žmonija mąsto tūkstantmečius,
ligi šiol nėra masiškai išsipildžiu-
si. Tai tiesa. Kai kurių idėjų igy-
verdinimo reikia laukti ilgiau ne-
gu Jules Verne'o ir Pietario idė-
jų išsipildymo. Tačiau išsipildo
ir labai ilgai lauktos pranašys-
tės. D augimai mūsų yra žino-
mos labai senos legendos apie
skraidančius žmones. Tų legendų
senumas tyrinėtojų yra matuo-

jamos tūkstantmečiais. T ačiau
kaip tik mūsų amžiuje sulaukė-
me tų pranašysčių išsipildymo
labai realiai: žmogus ne tik pa-
kilo nuo žemės, bet pasiekė ir mė-
nulį. Taigi, sena graikų ir kitų
tautų svajonė išsipildė kaip tik
mūsų dienose. Kristaus gyvenim-
as ir prisikėlimas iš mirties taip
pat yra išsipildymas tūkstantme-
čių pranašysčių, užrašytų Šv.
Rašte ir žinomų kitose tautose
bei kultūrose. Taigi ir i prisikėli-
mo pažadą žmonijai mes žiūrė-
kime rimtai, kaip i tokį dalyką,
kuris laukia savo išsipildymo.

Koks bus mūsų gyvenimas am-
žinybėje? — tai yra klausimas,
kuris mums kyla, ir mes bando-
me įvairiais būdais jį sau atsaky-
ti. Deja, to gyvenimo pobūdis
mums nėra atidengtas ir tikėji-
mas sako tik tiek, kad žmogus
bus asmeniškai laimingas. Bet
kaip mes galėsime būti amžinai
laimingi, jeigu didžiausios mūsų
laimės mums nusibosta? Be to,
sunku mums įsivaizduoti laimę
be mūsų darbų, be pažangos, be
tobulėjimo. Iš tikrųjų mūsų lai-
mė danguje bus kitokio pobū-
džio. Mūsų tikėjimas ir visi mū-
sų darbai ten bus pasibaigę. Mū-
sų džiaugsmo pagrindą sudarys
pats buvimas. Taip kaip pokylyje
mus džiugina ne mūsų veikimas,
bet pats mūsų buvimas su kitais
žmonėmis. Kas nors panašaus
turės būti danguje, tik didesnia-
me laipsnyje, nes dabartinėje mū-
sų būklėje, kuri yra tobulėjimo
ir darbų būklė, be darbų mes
menkai galime linksintis. Am-
žinybėje mūsų tobulėjimas bus
užleids vietą visiškai kitam mū-
sų išgyvenimui, apie kurį dabar
mes turime menką supratimą ir
kurį mums šiek tiek primena po-
kylis ar kas nors panašaus. Ne-
būkime per daug geros nuomonės
apie savo sugebėjimą linksintis.
Amžinybėje mums pilna prasme
atsivers buvimo džiaugsmas: bu-
vimas, kurį mes jausime patys sa-

ŽVILGSNIAI Į TIKINČIAJĄ LIETUVĄ

Dr. A. Damušis aptaria dr. Vyt. Vardžio naujausiąją knygą

V. Stanley Vardys, "THE CATHOLIC CHURCH, DISSENT AND NATIONALITY IN SOVIET LITHUANIA. East European Quarterly, Boulder, Distributed by Columbia University Press, New York. Printed in the United States of America 1978. Library of Congress Card Catalogue Number 78-05046. Knyga 338 psl., gaunama ir "Drauge", kaina — 13 dol.

Red. pastaba. Čia spausdi-
name du atsiliepimus apie Vytauto
Vardžio knygą "The Catholic Church,
Dissent and Nationality in Soviet Li-
thuania": dr. Adolfas Damušis ir dr.
Tomas Remeikis. Tai jų abiejų prane-
šimai, skatinti Chicago atstintinių
surentame minėtos knygos pristaty-
me Jaunimo centre š. m. kovo mėn.
23 d.

Knyga išleista kaip Rytų Eu-
ropos monografija No. XLIII. Šio-
se Rytų Europos monografijose
yra spausdinamos mokslo studij-
os apie Rytų Europos istoriją ir
civilizaciją.

Šis veikalas, skildinai pripildy-
tas dokumentuotais faktais, nag-
rinėja du paskutiniuosius labai
audringus šimtmečius mūsų tau-
tos gyvenime. Ypatingas dėme-
sys yra skirtas Katalikų Bažny-
čios Lietuvoje persekiojimo ir jos
pasipriešinimo veiksams pirmo-
joje sovietinėje okupacijoje 1940
— 1941 metais ir antroje oku-
pacijoje nuo 1944 metų iki 1977
metų pabaigos. Tokiu būdu čia
yra aprašytas gana detališkai 34
metų lietuvių tautos persekioji-
mo laikotarpis.

Knyga susideda iš penkiolikos
skirsnių. Pirmuose dviejuose su-
glautai yra aprašomi caristinės
Rusijos okupacija XIX šimtme-
tyje ir Lietuvos nepriklausomo gy-
venimo laikotarpis. Keturi sekan-
tys skirsniai istoriškai eilėse na-
grinėja sovietinių okupacijų me-
tus, kaip pavyzdžiui: pirmoji so-
vietinė okupacija, katalikai ir ko-
munistai, Stalino metai, destali-
zacija — laisvėjimas be reli-
gijos.

Tolimesnieji skirsniai svarsto
bendrines problemas: skirsny-
7 — konstitucija, potvarkiai ir
Bažnyčia, skr. 8 — ateizmas, skr.
9 — religinio protesto sąjūdis, skr.
10 — konfliktas su vyriausybe ir
viešosios nuomonės telkimas, skr.
11 — Lietuvių Katalikų Bažny-
čios Kronika, skr. 12 — katalikiš-

vyje, labiau, negu dabar sugeba
tai jausti giliausias filosofas; to
buvimo džiaugsmą mes išgyven-
ime i pasaulį iš aukšto, savo gar-
buvimo begalinę pilnybę mes iš-
gyvenime Dievui.

Ypačiai mums sunku išmokyti
džiaugtis kitais. Prie to prisipaži-
no ir šv. Tomas Morus savo ka-
lėjimo užrašuose. "Mes sėdime,
pasak jo, ant vaivorykštės ir žiū-
rime i pasaulį iš aukšto, savo gar-
bės gretindami su kitu, lyg anie
būtų tik vargšai, skruzdės ir vab-
zdžiai, verti pasigailėjimo". Būties
vertybės atradimas kitose yra
vertinga pratyba, vedanti dangaus
laimėn.
V. Bgd.

kumas ir tautiškumas 1970 me-
tais, skr. 13 — Kremlius prieš Kro-
niką, skr. 14 — Sovietų religinės
politikos įtaka Bažnyčiai, skr. 15
— ar įmanoma koegzistencija
tarp katalikybės ir komunizmo.

Po to seka priedai A ir B. Prie-
do A 29 puslapiuose yra sutelkti
konstitucijos paragrafai bei teis-
ės potvarkiai religijos klausimais
Sovietų Sąjungoje ir Lietuvoje.
Priedo B 22 puslapiuose yra pa-
teikiami dokumentai: memoran-
dumai, deklaracijos, protestai,
pranešimai, liečiantys Katalikų
Bažnyčios bei kitų religinių or-
ganizacijų pasipriešinimus pries-
paudai.

Toliau yra pateiktos šaltinių
išnašos pagal skirsnių temas —
viso 38 puslapiai.

Bibliografijoje yra samizdato
ir kitų šaltinių originalūs do-
kumentai, vyriausybės dokumen-
tai, statistikos metiniai leidiniai,
enciklopedijos, knygos, straips-
niai mokslo žurnaluose, laikraš-
čiuose.

Pabaigoje yra dar vardų in-
deksas ir Rytų Europos naudotų
monografijų sąrašas.

Knyga sudaro 338 puslapius.

Pradžioje autorius planavo ra-
šyti dabartinės ideologinės kovos
studiją už žmogaus teises Lietu-
voje. Bet įsigilinęs i lietuvių ka-
talikų Bažnyčios pasipriešinimo
charakterį sovietiniam konformiz-
mui, jis pasiryžo šiai studijai du-
oti gilesnę ir platesnę prasmę.

Anot autorius įvadinii žo-
džiu: "Šioje studijoje lietuvių
katalikų pasipriešinimas yra
tampriai surištas su tautiniu pa-
sipriešinimu ir tuo tampa svar-
bia dalimi žmogaus teisių visuo-
tinės kovos, kuri plačiai vystosi
pačioje Rusijoje ir pakraščiu res-
publikose".

Trumpu knygos aptarimu yra
neįmanoma paliesti visų inten-
syvių ir žiaurių sovietinės vyriausy-
bės išpuolių prieš tikėjimą ir
tikinčiuosius, taip lygiai drąsų,
asmenine auka paremtų Katali-
kų Bažnyčios pasipriešinimo
veiksmy.

Čia tepaminimi trys ryškūs
Katalikų Bažnyčios atsparumo
ir pasipriešinimo bruožai:

1. katalikiškumo ir tautišku-
mo saviveikla kovoje už bendri-
nius tikslus.
2. Katalikų Bažnyčios teisių
laisvai apsaugoti ir mokyti gy-
nimas,
3. pagrindinio Bažnyčia ir jos
grumtynės už žmogaus teises.

Kiekvienam tam bruožiui pa-
ręskinti imami knygoje aprašyti
faktai.

1. Katalikiškumo ir tautišku- mo saviveikla kovoje už bendrinius tikslus

Pavėluotai apsikrikštijusi, Lie-
tuva šimtmečių bėgyje buvo
draskoma dviejų kaimynų. Vien-
as siekė lietuvių tautą sulen-
kinti, antras gi kaimynas, pasišo-
vęs Lietuvą nulenkti, skubėjo
ją rusinti. Tikslai istorijos įvykių
raida ir tvirtos lietuviškos orien-

Vytautas Kašuba
Skulptūra Adomo Gaidiko vardo galerijoje, New York, Nuotr. V. Maželis

Rūpintojėlis

tacijų asmenybės gražino lietu-
vių tautą atgal i valstybingumo
taką.

Ta visa istorinio vystymosi
eiga yra tampriai surišta su lie-
tuvių Katalikų Bažnyčia. Naiki-
nantys puolimai buvo i ją nu-
vartoti kirilini alfabetu ir vertė
žirba joje gimė ir iš jos išsivystė.

Carienė Katerina II ir carai
Paulius, Aleksandras ir Nikalo-
jus lietuviškųjų vyskupijų val-
dymo komitetus pirma įkurdino
Gudijos Mogileve, o vėliau St.
Petersburge, kad Katalikų Baž-
nyčią iš arčiau galėtų geriau pri-
žiūrėti ir "globoti".

Nikalojus I pasikvietęs audien-

cijon vyskupą M. Valančių įtiki-
nėjo, kad vyskupas sustabdytų
lietuvių keliones i Rytprūsius. Va-
lančius jo pageidavimus manda-
giai išklaušė, bet kai caro guber-
natorius uždraudė lietuviškąją
spaudą lotynų alfabetu ir vertė
vartoti kirilini alfabetą, Valan-
čius per savo ryšininkus spausdi-
no knygas Rytprūsioje ir jas
skleidė po visą Lietuvą. Slaptoji
mokykla visame krašte prigijo.
Pagal 1897 metų statistikos duo-
menis, raštingų žmonių Kaune
buvo 54 proc. kai tuo tarpu Mask-
voje tik 49 proc. Tuo būdu su-
sidarė skaitytų tautinio atgimi-
mo spaudai.

Caro valdininkai neleido staty-
ti naujų kryžių prie kelių ir
kryželių, bandė naikinti bažny-
čias, neleido jų remontuoti. Kra-
žiuose kilo kruvinas konfliktas,
kai žmonės neleido naikinti sa-
vos bažnyčios. Nežmoniška ka-
zokų žiaurumą, žmonių suklia-
mą malšinant, užsienio spauda
plačiai aprašė.

Valančius ir jo kunigai savo
veikla ugdė lietuviškumą ir ka-
talikiškumą. Autorius daro tokią
išvadą: "Tos abi jėgos, caro val-
džios persekiojamos, pirmoji ryš-
kia matoma, antroji kiek pasi-
slėpusi, susipynė i nuostabų reiš-
kinį — katalikiškąją lietuvių
tautą.

Toji katalikiškumo ir lietuviš-
kumo jungtinė saviveika nors ir
blykstelėdavo ankstyvesniuose
šimtmečiuose, tikrai įvyko tikrai
devynioliktojo šimtmečio antro-
je pusėje.

Dar 1912 metais Vilniaus
krašte aiškiai matyti, kad caris-
tinės Rusijos antilenkiškos politi-
kos metodai lenkų įtakos nesu-
mažino. Lietuviškasis identitetas
gimė pačioje Vilniaus bažnyčioje.
Lietuvių kunigų grupė, nepakęs-
dama dalies kunigų ir net hier-
archų lenkiško šovinizmo, kreipė-
si i popiežių Pijų X, kad pa-
dėtų apsaugoti lietuvių kalbos
teises Lietuvos sostinėje. 1914 me-
tais popiežius paskyrė Zemaičių
vyskupystės vyskupu Kaune
Pranciškų Karevičių. Jam vado-
vaujant, baigėsi krizė, kuri slėgė
lietuvišką Katalikų Bažnyčios
identitetą ištaisais šimtmečiais.

Ryšio tarpumu ir turinio
vertingumu katalikiškumo ir lie-
tuviškumo saviveika pasiekė sa-
vo viršūnės nepriklausomos Lie-
tuvos laikais.

Lietuvių tautos filosofas Stasys
Salkauskis tą visą vyksmą iš-
reiškė filosofškai labai taiklia
mintimi. Jo tvirtinimu patriotiz-
mas yra sveika vertinga apraiš-
ka, šovinizmas iškreipta, nesvei-
ka apraiška. Jo žodžiais "... kai
kartu su religija tauta pasisavina
katalikiškąją pasaulėžiūrą, įvyks-
ta savotiškas asimiliacijos vyks-
mas, kuriame tauta įgyja ver-
tingų universalinių pradų, o
pati katalikiškoji pasaulėžiūra
įgauna tautinę būdingą išraišką...
Universalinė pasaulėžiūra plis-
dama, pradžioje duoda, o paskui
gauna. O tauta, įsijungusi i vi-
suotinę ideologinę bendruomenę,
pradžioje gauna, o paskui duoda".

Tokia katalikiškumo lietuviš-
kumo saviveika buvo labai pavo-
jinga komunistų linijai. Rusų so-
cialogų nuomone po tyrinėjimų
Pabaltijje antrosios sovietinės
okupacijos metais, religija ir na-
cionalizmas vienas kitą remia ir
sunkina pasiekti internaciona-
lizmo... Internacionalizmui rei-
kia... Ateizmas propaguo-
ja dvikalbiškumą, mišrias vedy-
bas, asimiliacijos tendencijas, eko-
nominį tarppriklausomumą, cen-
traliuotą valdymo sistemą, ku-
rijoje dominuotų Sovietų Rusija.

Pateikęs tą rusų sociologų nuo-
monę, autorius taikliai išryškina
skirtingumą psl. 111 tarp lietu-
viškojo laisvamaniškojo ateizmo
ir sovietinio ateizmo. Nei lietu-
vių katalikų pasaulėžiūros, nei
lietuvių laisvamaniškojo ateiz-
mo atstovai vieni kitiems nepa-
neigė teisės būti. Ju tarpe dau-
giau buvo lenktynės išlaikyti savo
(Nukelta i 2 psl.)

Ketveriūšs Santaros šviesos suvažiavime 1968 m. rugsėjo 7 d. Sodas, Mich. Iš kairės į dešinę: Marta Katilijūnė, Antanas Skėma, Kostas Ostrauskas ir dail. Vytautas Ignas. Nuotr. Jono Pabuskaitis

susitvarkoma bausmes kuni-
gams kurie, paneigdami vyriaus-
ties draudimus, mokė jaunimą
katekizmo bei tikėjimo tiesų.
Taip pat teismuose bylos kuni-
gams Zdebskiui, Šeškevičiui, Bub-
niui ir kitiems. [tuos teismus su-
vadovavo tėvai su vaikais. KGB
juos laikė. Neleido kvietis savo
gynėjus teismo sales pripildyd-
vė agentais. Vykde suniekinto
teismo tragikomedija.

3. Pogriandžio Katalikų Bažnyčia grumtynėse už žmogaus teises

Kai sovietinės vyriausybės at-
stovai ne tik nekreipė dėmesio į
prieštarus ir skundus, bet dargi su-
stiprino žmonių persekiojimą ir
apgrąžinai pradėjo lankytis Va-
tikane, neva žadėdami atoslū-
gi. Lietuvių katalikų pasiprieši-
mo, ypač nuo jo pagrindį ir
pradžioje informuoti pasaulį per
pogrindžio spaudą, ypač per Lie-
tuvų katalikų Bažnyčios Kroni-
ką.

Lietuvių katalikų pogrindis
yra rezultatas sovietinio prieše-
liginio teroro ne tik Stalino, bet
nė, kiek mažesnio ir Chruščio-
vo ir Brežnevo laikotarpiais.

Neliet, sovietinis teroras, nei
"mokslinis" ateizmas Katalikų
Bažnyčios nenutildė. Čia minė-
tieji atoslūgiai jų antireliginio-
se, pogrindiuose teįvykdavo tikrai
ir nežino sukrėtimo metu. Šiaip-
gi yra aiškiai žinoma, kad komu-
nistų partijos nusistatymu, reli-
gijai nėra vietos sovietinėje rusi-
škoje sistemoje.

Šiuo dabar, palaikant ryšius su
rusais disidentais, Lietuvių kata-
likų tarnybos rūpesčių pogrindžio
Lietuvių Katalikų Bažnyčios
Kronika išsiveržė iš etninių ri-
bių į pasaulinę plotmę. Jau dau-
giau kaip septyneri metai ji savo
objektyviai pateikiamais faktais
skverpiasi į pasaulio sąžinę. Tuo
ji pasidaro svarbių veiksmų pasa-
uliose grumtynėse už žmogaus
teises.

Per šį 34 metų persekiojimo
laikotarpį Katalikų Bažnyčios
vadovybėje išryškėjo trys jos va-
dovų tipai:

patyrę ir sovietinių okupantų
klasta įsitikinę, tvirti, atsparūs ir
beveik bekompromisiniai kovoto-
jai, kaip vyskupai Teofilis Matu-
liūnas, Vincentas Borisevičius ir
Mokslas Reins;

tvirti, sąmoningi kovotojai ir
atsparūs momentais išmintingi
diplomatai vyskupo Motiejaus
Valančiaus pavyzdžiu, sovietinės
okupacijos metais ryškiausios jų
vysk. Kazimieras Paltarokas ir
keli kiti;

trečioje grupėje yra keli opor-
tunistai, be abejo sovietinė siste-
ma, kol jiems jie bus reikalingi,
bandys naudoti juos kaip įran-
kius, vieni juos laiko ar bent įta-
ria idėjų spekuliantais, kiti dar
turi viltių, kad ir jie Kristaus pa-
vestos misijos neišduos.

Prof. V. Vardys, šiuo savo vei-
kalu pateikęs tokį ryškų skers-
piūvį sovietų antireliginių puo-
limų ir Katalikų Bažnyčios at-
sparumo, savaime priveda prie
išvados, kad nuėjimas į pogrindį
yra išmintingas ir laiku atlik-
tas žygis. Pogrindžio Bažnyčia
galės turėti, kiek norės ir kiek pa-
jėgs, kunigų, vienuolių ir savo,
o ne KGB parinktą vadovybę.

Šis veikalas dokumentuotų fak-
tų gausumu ir autorius sugebė-
jimu suvesti juos į sistemą darosi
neišsamiaras aruodas informaci-
jos ir orientacijos. Jis gerai tar-
naus Bažnyčios Lietuvoje ir trem-
tinių visam pasaulyje tolimes-
niam sovietų teroro demaskavi-
mui ir pasipriešinimui jam.

Šios studijos turinį ypač turė-
tų išstudijuoti mūsų akademine
jaunuomenė ir profesionalinė
bendruomenė bei kiekvienas as-
muo, kuris nori patirti tikrą būk-
lę lietuvių tautos ir jos tikinčiųjų
sovietinėje spaudoje. Geras
šios studijos turinio pažinimas iš-
vaduos ne vien iš mitų, kuriuos
komunistinė propaganda stengia-
si paskleisti laisvame pasaulyje.

Tai bus geras informacijos
šaltinis toms viso pasaulio insti-
tucijoms, kurios nuodėdžiai siekia

Šių dienų vėlykšnė moutika. Aušros Vartuos, Vilniuje. Nuotr. Alg. Kunčaus

pažinti tikrą tiesą.

Mus visus šis veikalas turėtų
paskatinti sukurti visą pasaulį ir

sukelti jį prieš žmogaus teisių
mindžiojimą už geležinės uždau-
gos.

Dr. Tomas Remeikis komentuoja dr. Vytauto Vardžio knygoje iškeltas problemas

Turiu ypatingą privilegiją
kalbėti apie savo mokslo kolegos
vėlyvą darbą ypač dėl to, kad
dr. Vardys gali būti laikomas
"elder statesman" ir pionierių
studijų apie tautybės Sovietų Są-
jungoje. Jo "Lithuania under the
Soviets" buvo vienas iš pirmų-
jų, sakyčiau, ledu laužiančių
veikalas, kuris bandė prasižver-
ti pro totalitarinio sovietinės
asntvarkos modelio ribotumus ir
pažvelgti į vieną iš sovietinių
respublikų, kaip iki tam tikro
laipsnio atskirą politinį vienetą.
1963 metais Amerikos mokslo pa-
saulyje visa tai dar buvo naujie-
na. Tad tautybės studijų srityje
dr. Vardys buvo pionierių, o taip
pat prisidėjo prie naujų mode-
lių — pluralistinio, oligarchi-

nio, biurokratinio — sukūrimo
ir totalistinio modelio modifika-
cijų, jei ne pakeitimo. Nuo 1960
metų savo mokslinėje veikloje jis
reiškiasi kaip tos naujos pažūros
vienas pirmųjų žmonių,
daug prisidėjęs prie akademinio
pasaulio atidarymo tautybių stu-
dijoms. Tarp nemažai mokslinių
darbų pažymėtinas ir jo vaid-
muo, kuriant Association for the
Advancement of Baltic Studies.
Tad manau, jog neklystu, saky-
damas, kad šiandien dr. Vytau-
tas Vardys yra labai vertinamas
specialistas Amerikos politinių
mokslininkų tarpe.

Einant prie knygos aptarimo,
noriu pastebėti, kad tai mano
greita reakcija, todėl ir preliminar-
inė. Bendras išpuolis, kad tai yra

svarbus įnašas į lietuvių tautos
istoriografiją ir taipgi svarbi pa-
gaiba mūsų bioliams tėvynėje
jų kovoje už pagrindines žmo-
gaus teises, įskaitant ir teisę į ta-
utinį apsisprendimą ir nepriklaus-
omybę. Todėl visi džiaugiamės
veikalo pasirodymu, sveikinam
autorį, o taip pat ir tuos, kurie
įrėmė ir spyrė darbą atlikti.

Dr. Vardžio studija yra iš tik-
rųjų Lietuvos Katalikų Bažny-
čios, kaip institucijos, istorija, pa-
grindini dėsni kreipiant į jos
santykius su valstybe amžių
slinktyje. Kaip knygos pavadin-
imas sako, studijos didesnę dalis
yra paskirta pokario laikotarpiui.
Tačiau studijoje Bažnyčios povei-
kis tautinės kultūros sąmonės iš-
sivystymui paliečiamas tik prabė-

Danguolė Sadūnaitė

GYVENIMO UPEJE

1.
Mūsų balsai,
tai du krantai;
tarp jų gyvenimo upė.

2.
Ir kaip aš tave matysiu?
dienai sklystant
į rasotą vakarą,
į violetinę naktį...
Paukščių čiuulėjime,
kaip išgirsiu?

MONTEREY

saulė vakare pasodina
spurdančius žviesos medžius jūroje;
ir aš išsinuomuoju butą,
metams —
Okeano gatvėje...
// // //
tik nežinau,
ar gausiu tiek daug nuomos
gyventinui?

Galbūt norėjau dar ilgą laiką
vaikščioti vėju laukuose;

bet tavo sausra
verčia mane išsitiesti upę;
// // //
karščiuiotis,
visą dieną karščiuiotis
Netumė...

APŠILANKYMAS CAPE COD RUGPILČIO MĖNESI

I.
ilgai sėdėjome ten prie vandens;
tavo jūros bangos
atplukdė geras vasaros naujienas,
ir palerantėje plakė
kaimietiška šolės širdis

II.
ir kai pamačiau
paslaptinę sodą jūroje —
pasikeičiantį dovanomis
su paslaptinę sodu
dangaus
// // //
nieko daugiau nenorėjau
matyti tą rytą...

gomis, tikėjimo vaidmuo tautos
gyvenime paliekamas nuolatiai.
Spėjau, kad autorius tai darė są-
moningai, nes kitaip studija tu-
rėtų būti labai išplėsta.

Istorijos moksle, pasirenkant
vieno iš daugelio veiksmų anali-
zę, visuomet yra pavojus anali-
zuojamo veiksmo reliatyvų reikš-
mę arba perversinti arba nuver-
tinti, nes analizėje prarandamas
veiksmų tarpusavio poveikis, jų

dar neturime šio laikotarpio isto-
rijos. Dr. Vardys irgi šį laikotar-
pį savo analizėje praleidžia. Ta-
čiau manau, kad bažnyčios —
valstybės santykiai pokaryje būtų
geriau suprantami, jei būtų pri-
statytas Bažnyčios vaidmuo vo-
kiečių okupacijos metu — tiek
jos santykiai su okupacine val-
džia, tiek jos nusiteikimas komu-
nistinio režimo atžvilgiu.

Pokario Bažnyčios ir sovietinio
režimo santykių raida tik dabar
pradeda išryškėti. Tiek samizda-
to leidiniai, tiek sovietiniai isto-
riografai yra atskleidę apšiai pa-
vienių faktų. Yra didelis doku-
mentinės medžiagos trūkumas
apie Bažnyčios padėtį, ypač iki
1970 metų. Pavyzdžiui, vyskupo
Paltaroko vaidmuo, jo santykiai
su režimu yra dar beveik nežino-
mi. Todėl buvo nelengvas dar-
bas dr. Vardžiui to pokario lai-
kotarpio kontūrus nubraižyti. Čia
yra jo didelis darbas ir įnašas.
Sakyčiau, tai ekspertiškas kremli-
nologinis darbas — iš ribotų paski-
rų faktų sudėti suprantamą ir
tikrovą paveikslą. Žinoma,
kremlinologijos analizė reikia
daryti nemažai išvadų iš ri-
botų faktų, ir todėl visad yra ga-
limybė paklysti. Kiek esu susipa-
šinęs su dr. Vardžio analizuojama
medžiaga, gal nesutikčiau
tik su viena kita detale, bet jo nu-
brėžti pagrindiniai kontūrai, man
atrodo, artimai atitinka tikrovę.

Katalikų disidentų judėjimą
dr. Vardys analizuoja, pagrindi-
nai remdamasis "Lietuvos Kata-
likų Bažnyčios Kronika". Analizė
yra dalykiška ir išsami. Skai-
tant knygą, susidarys vaizdas, kad
katalikų kova dėl religinių tei-
sių yra monolitinė. Toks vaiz-
das galbūt susidaro, stipriai re-
miantis "Kronikos" medžiaga. Aš
manau, kad tas katalikiškas ju-
dėjimas yra daugiau diferenciu-
juotas negu knygoje prileidžia-
ma. Yra išsiskyrimas ir tikslų
prioritete ir taktikos klausimuose.
Vyksta dialogas tarp viešosios
ir katakombinės bažnyčios, jau-
čiasi konservatyvi ir liberalinė
judėjimo pakraipa, matyti įtam-
pa tarp kosmopolitinių ir na-
cionalistinių polių. Man bent at-
rodo, kad tokia pažūrų ir takti-
kos įvairovė atsispindi toje gana
įvairioje ir gausioje katalikų po-
grindžio literatūroje.

Likusiose savo pastabose norė-
čiau sustoti prie dviejų proble-
mų, kurias dr. Vardys narplio-
ja. Gal ne tiek prieštarauti jo pa-
žūrai, kiek pačiam garsiai pa-
galvoti.
Viena problema — tai akomo-
dacijos (ar koegzistencijos) tarp
Bažnyčios ir režimo galimybių
klausimas. Bažnyčia keliais atve-
jais yra siekiusi surasti gyveni-
mo būdą. Prel. Krupavičius 1940
m., vysk. Paltarokas po 1948 m.
(Nukelta į 4 pusl.)

lietuvių užsimojimų, kurie taip ir pasiliko tik
sąjone?

Kaipgi neturėsi, jeigu jau esi paliestas
pakviesimo — rašyti. Vargino mane didesnės
ir didesės idėjos, nes kaipgi berazumis neturėsi
idėjų. Smulkmeniškai buvo dalinamos
vietos, parenkami vardai, net jų, būsimųjų
herojų matomi veidai, tik, ačiū Dievui,
kalbėjė buvo dar šviesesnių vietų,
neleidžiančių žudyti dėl to, kad puikiai
žinojai niekad nesulauksiančios galimybių jas
įgyvendinti. Smagu, kai skaitai, kad artėjai
prie dešimties, pilnas kūrybinės jėgos
ir be jokios atvangos rašo. Tik nesmagu, kai
ant tų kūrybių neįauku būti ir nusišlapinti.
Tegul geriau tie užmojai palieka svajonėse.

Ar norėtumėte ką nos papasakoti apie
savo dienas Amerikoje?

— Ne, nenoriu. Kaip jums puikiai žinoma,
ketonnis eilutėmis nieko gero nepasakoma.

Martin Katiliškis ir priekyje jo Lina Suteika-Katiliškienė 1968 m. lapkričio 20 d. literatūros vakare, New Yorke. Nuotr. Ged. Naujokaicio

Porą mylių į rytus, ant stačios, aukštos
uolos tebestovi bažnytelė. Lentoje, prie kelio,
iškalta, "St. James 1832". Šalia didelė
klebonija. Ir visur aplink daugybė
paminklinių lentų ir kryžių, kuriuose iškalti
vardai ir metai baigiami nuplauti lietuvių
ir nugarinti vėju. Bažnyčia nemirusi. Ne.

Sekmadeniais suvažiuoja šimtai fermerių
puošniais automobiliais ir vyksta pamaldos.
Aukšto ūgio kunigas, airiškis, gyvena toje
klebonijoje vienut vienas. Ir pagalvoji, kaip
nebijo. Vakaruose, kiek toliau — Starved
Rock. Čia viena indėnų gentis, persekiojama
ir naikinama kitų, įsitvirtino uolų
sąvartynuose. Nuo aukščiausios uolos,
statmenai smengiančios į Illinois upę,
leidavo ant sudurtų laso virvių indų
pasisemti vandens. Apačioje šmirinėję
indėnai canoe valtėlėse tuojau nupludavo
indų su vandeniu. Narsi gentis žuvo ne badu,
bet troškuli.

Pro čia praplaukė Luis Joliet, su savo
draugais, lydimi draugiškų indėnų,
ieškodami kelio į Mississippi.

Buvau pirmasis, pradėjęs kurtis prie
Lemonto, Neapsikėsdamas mieste, užpilkau
šešis akus buvusios kadaise farmos klaukiai
apleistas žemės. Žolė iki krūtinės. Susirėmiau
būdele, kad būtų kur nuo lietaus palįsti. Bet
nuo milijardų uodų niekur nepalįsi.
Krisdavau ir miegodavau be sapno. O anksty-
rymetį melodingai tilinduodavo septynių
bažnyčių varpai. Grįždavau kartą ar du
savaitėje miestan nusiprausti, pasirūpinti
ėdme. Man susijaukdavo savaitės dienos,
bet ar tai svarbu. Tautiečiams, kur
sutikdamas, siūlydavau pirkti žemės prie
Lemonto. Žemė labai pigi, o čia, man regis,

ateities vieta. "Na, mes dar vadovaujamės
savo protu ir nemanome vykkti į laukinius
vakarus". Taip, Lemontas jau buvo vakarai,
jaunimas dėvėjo platiabryles skrybeles ir
laikėsi filmuose nurodomų vakarietišku
taisyklę.

Kas be ko. Savaitgaliais stabtelėdavo

Martin Katiliškis skaito savo kūrybą literatūros va-
kare New Yorke 1968 metais. Nuotr. V. Mažello

puošni mašina, ne viena, kartais ir keletas.
Pasišnekėdavom, pasiūlydavo šalto alaus,
kurį dviem gurkšniais išmaukdavau. Kai kuri
ponia pasiteiraudavo, ką tas ponas veikia.
Namą stato. Namą? Nu, žinote, visokių yra,
visokių reiki. Kiek teko nugarsti — knygas
rašo.

Atokiau nuo miestelio, iš tolo puikuojasi
geltonų plytų pastatai. Tai Holy Family
Villa, senųjų ateivių kruvinomis rankomis ir
kruvinai uždirbtomis centais pastatyta.
Kazkuriais metais. Šv. Kryžiaus parapijos
klebonui, kun. Linkui dairantis vietos
senelių prieglaudai statyti, akin krito geri
ūkių pastatai ir žemė. Pasiteiravus pasirodė,
jog ūkis parduodamas, ir klebonas, pagal
savo būdą, negaisdamas nė valandos,
užpirko. Dirbamos žemės tik pusė, kita
brandus ažuolynas ir žema lanka, per kurią
sruveno upelis iš ežerėlio, atsiradusio
užtvinkus iš atslaitės sruvėniam verdene.
Kurį laiką ūkiui vadovavo agronomas Balys
Vitkus, bet vėliau atiduodavo
nuomininkams. Prieglaudos pastatai,
suprojektuoti lietuvių architekto, akys kilo,
rūgtė rūgo. Šimtų šimtai senelių praėjo per
tuos namus. Seserys kazimierietės, kurioms
buvo pavesta tvarkyti prieglaudą, sumaniai
tvarkėsi. Ažuolyne pristatė namelių —
kabinų, kurias bematant užimdavo
vasarotojai iš didelio miesto, Chicagos.
Kiekvieną sekmadienį vykdavo gegužinės —
piknikai. Orkestras maurodavo triūbomis
visokias melodijas. Tik šokite, tik
linksminkitės, mielieji. Buvo pastatyti
paviljonai, kad galimo lietaus atveju šokiai
nenutrūktų.

Bus daugiau

Dainavimas - profesija, reikalaujanti talento, darbo, stiprių nervų

Pokalbis su Gina Čapkauskiene, su Liucija iš Lammermoor

Gina Capkas is the possessor of a flexible voice and can sing lyric, dramatic and coloratura songs with savoir faire.

Francis Goltman,
"The Gazette", Montreal

Gina Capkas dainuoja taip, kaip kvėpuoja. Su ląstingais lengvumu ir didele meile savo menui. Ji turi aukso balsą.

Suzanne Puize,
"La Patrie", Montreal
(versta iš prancūzų k.)

Gina Capkas coloratura soprano demonstrated attractive vocal qualities and musical intelligence (...). Her coloratura is uncommonly fluent, effortless, and true to pitch without slightest tones or compromises in tempo.

Raymond Morin,
"Worcester Sunday Telegraph",
Worcester

Galėtume cituoti ir cituoti Kanados prancūzų bei anglų, amerikiečių ir lietuvių muzikos kritikų pareiškimus, bet čia pateiktieji apie mūsų dainininkę jau daug pasako. O kad Gina Capkas yra Ginos Butkutės — Čapkauskienės profesinė pavardė, naudojama dainuojant svetimaudams, plačiau aiškinti turbūt nereikia.

Ji gimė Lietuvoje, Joniškio apylinkėse. Kanadon atvyko 1949-aisiais. Apsigyveno Montrealy. Dainavimo studijas pradėjo pas operos solistę Elzbieta Kardelienę. Vėliau mokėsi pas profesores Pauliną Donald, prof. Jules Dubois, Liną Narducci. Studijų rezultatai ėmė ryškėti dviejuose konkursuose: 1960 m. — Toronto Kiwanis muzikos festivaly ir 1961 m. — Montrealy muzikos festivaly. Abu kartus ji laimėjo pirmąją vietą ir gavo diplomus.

Profesinis debiutas įvyko 1962 m. "Sarah Fischer" koncerte, Montrealy. Nuo čia prasidėjo dainininkės kelias. Ėmė reguliariai dainuoti CKVL — FM radijo programoje "Songs Recital". Keletą koncertų parengė Matinėje Musical organizacijai. Nuo 1964-ųjų septynerius metus pastoviai dainavo La Cigale operos klube. Tris kartus dainavo Expo 67 pasaulinėje parodoje, 1972 m. Nakties Karalienės rolę "Stebuklingoje fleitoje" atliko su Sherbrooke simfoniniu orkestru. 1975 m. turėjo rečitalį Carnegie Hall, N. Y. Dažnai reikiama CBC radijo ir televizijos programose, dainuodama su orkestrais įvairiuose Kanados miestuose.

Lietuvių publikai debiutavo 1970-taisiais, pačioje "sostinėje" Chicagoje, "Drago" romano premijos įteikimo iškilmėse. Sekė daug koncertų lietuvių kolonijose, nuo vieno S. Amerikos krašto iki kito, o 1974 m. Australijos lietuvių pakviesta koncertavo Sidney, Melbourne, Adelaidėje ir Canberroje. Dainų šventėje Toronte 1978 m. vasarą ji buvo vienintelė solistė.

Chicago Lietuvos operoje dainuoja nuo 1971 m., kai tik yra jos balsui tinkamos partijos. Pirmoji buvo "La Traviata", kur ji atliko Violetos rolę. Paskui "Carmen" — Micaela, paskui "Meilės eliksyras" — Adina, paskui "Romė ir Julija" — Julija.

Išleista viena jos plokštelė, kurioje lietuvių kalba įdainuotos lietuvių bei svetimų kompozitorių dainos.

Chicago Lietuvos operai ši met statant vieną gražiausių Gaetano Donizetti operų "Lucia di Lammermoor", Gina Čapkauskienė buvo pakviesta Liucijos rolei. Tinkamės dainininkės šiai

rolei turbūt nė su žiburiu lietuvių tarpe nerastum! O kad pati Gina savo role patenkinta, tuoj sužinosime iš jos atsakymų į pateiktus kelis klausimus. Čia tą laisvinį pokalbį ir pradėsime.

— Mieloji Gina, kultūringuose "Drago" puslapiuose kalbėjome prieš ketverius metus, kai "Meilės eliksyras" ...burbuliavo kaip šampanas... Dabar jūs būsite mergaitė, dėl meilės einanti iš proto, Liucija di Lammermoor, tuo paties vardo operoje. Kokia išpuošta rolę repetuojant, premjerai besiruošiant?

— Prisipažįstu, kad ši partija man labai prie širdies. Ne dėl to, kad norėčiau iš meilės išprotėti, bet dėl gražios muzikos. Rimtai kalbant, tai ideali rolė mano balsui. Operos mokykloje Montrealyje šią rolę atlikau 1965 metais, bet tai, žinoma, buvo be orkestro, italų kalba, mažoje scenoje. Kada pažiūriu į tas nuotraukas, viskas atrodo labai seniai buvę. Rolę pradėjus mokyti lietuviškai, visą laiką pynėsi itališki žodžiai, nes abi arijas daug kartų dainavau italų kalba. Daugiau apie šią operą nieko nesakysiu, palikčiau spresti žiūrovams. Tik pridėsiu, kad tai labai populiaru opera koloratūrinių sopranų repertuaruose, pradėdant Persiani ir baigiant Joan Sutherland ir Beverly Sills.

— Minite koloratūrinius sopranus. Toks ir jūsų balsas, tiesa? Gal keletą žodžių ji aptartumėte? Ir kur jis sėkmingiausiai naudojamas?

— Taip, aš esu koloratūrinis sopranas. Tai aukštas balsas. Repertuaras tokiame balsui yra begalinis koncertuose ir operoje. Tik lietuviškoje muzikoje labai menkas pasirinkimas gal dėl to, kad tai retesnis balsas. Taip pat ir ne visos dainos galima transponuoti, kas padėtų apsunkina, renkantis lietuvišką programą.

— Keletą kartų teko jus girdėti operoje, koncertuose ir praėjusią vasarą stulbinančiai puikiu pasirodymu Dainų šventėje Toronte. Ne kartą su malonumu teko rasti ir jūsų koncertų išpuošius. Atrodo, jūsų balsas vis dar progresuoja. Kokia paslaptis?

— Čia nėra jokios paslapties. Esu anksčiau viename pokalbyje "Darbininke" minėjusi, kad reikia dainuoti, dainuoti, dainuoti... Bet svarbiausia tai rasti gerą mokytoją, kurį tu suprantai ir kuris

tave supranta. Išmintingi muzikai sako, kad tokį balso mokytoją suradus, iš džiaugsmo užrašyk mišias pas savo kleboną... Dainavimas yra sunki profesija, reikalaujanti ne tik talento, bet ir didelio darbo, kantrybės, pasiūvenimo, sveikatos, stiprių nervų. Būtu gerai, kad visur galėtum koncertuoti su savo pianistu, su kuriuo esi susipratusi, kad nereikėtų skristi iš šalčio į karštį ar priešingai. Daugelis dainininkų nustoja anksti dainuoti, praranda balsus, nes kaltas "jet age". Kai pradėdau dainą mokyti, jaučiu didelį atsakingumą. Dainininkas yra vidury tarp kompozitoriaus ir publikos. Kompozitorius turi būti nepaliestas, bet tuo pačiu aš turiu perduoti jo mintis ir jausmus taip, kaip suprantu. Dėl to dainavimas reikalauja ne tik gilaus fizinio kvėpavimo ir ištvėrmės, bet ir didelės nervų įtampos.

— O jūsų dainavimo klausantis, atrodo, jog tai tik lengvas, linksmas žaidimas, nes atliekate laisvai, dažnai besišypsodama, nerodydama nė truputį įtampos...

— Daug žmonių galvoja, kad toks gyvenimas įdomus, spalvingas, bet yra ir didelis išsivokimas, jeigu nori savo darbą gerai atlikti. Tik aš manau, kad darau tai, ką esu užgimusi daryti, ir tuo pačiu suteikiu žmonėms šiek tiek džiaugsmo.

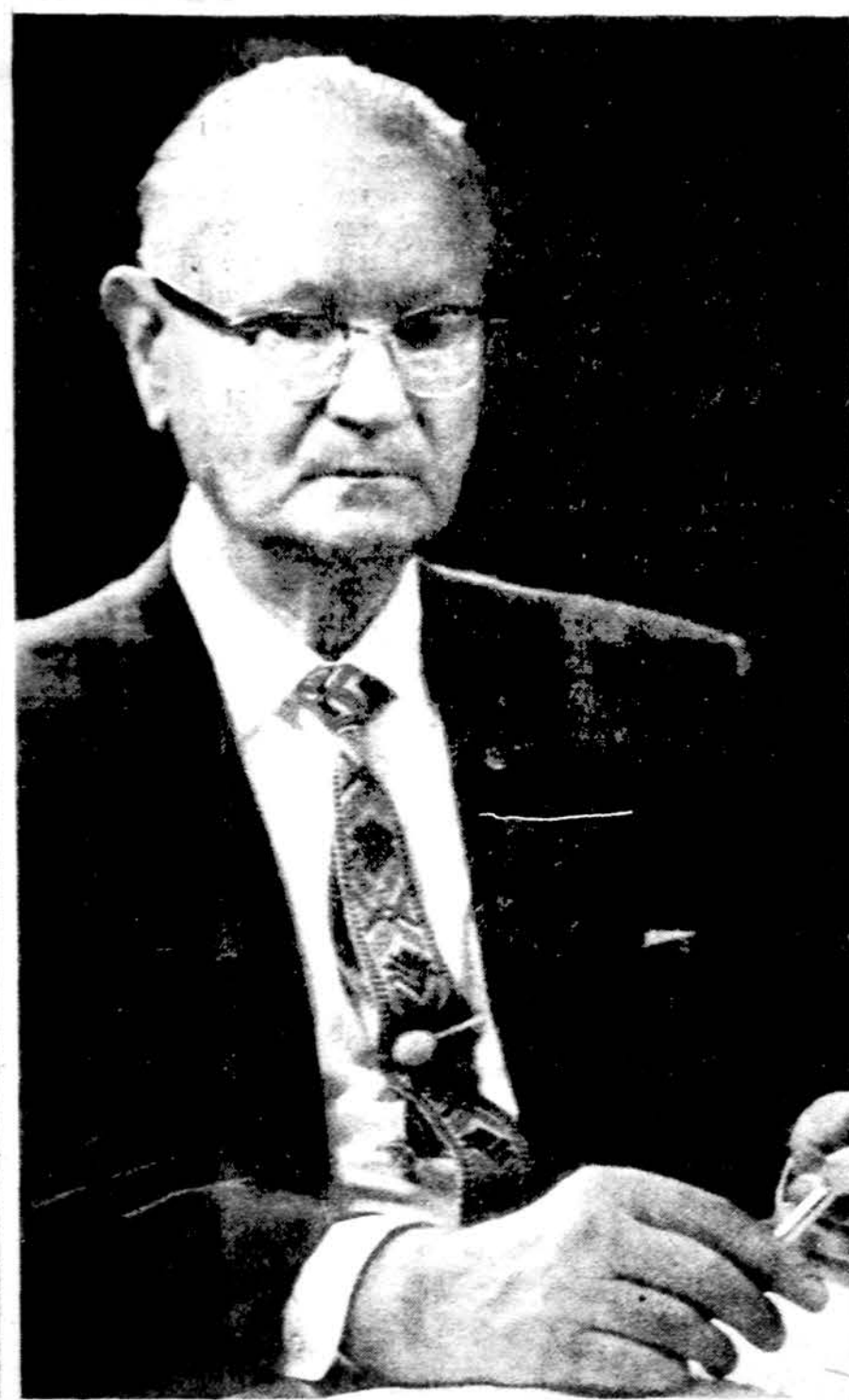
— Chicago Lietuvos opera, nepaisydama ir didžiausių sunkumų, savo darbą tęsia. Kiekvieną pavasarį pastatoma nauja opera. Kaip galima, kad visas vargas tik dėl trijų spektaklių. Chicago publikai senstant ir sklaidantis, gal greit ir dviejų spektaklių užteks. O Torontas ir Hamiltonas dar turi daug lietuviškos gyvybės bei lietuviškos jėgos. Tuo įsitikinome pernaiščių Lietuvių dienų metu. Argi Lietuvių opera negalėtų bent viena, net du kiekvieno pastatymo spektaklius atlikti ir Toronte?

— Jeigu šiam tikslui atsirastų mecenatų, tai kodėl nepamėginti? Kas nemėgina, tas niekad nieko nenuveikia. Mano nuomone, iš klausimą geriausiai atsakytų Chicago Lietuvos operos vadovybė.

— Chicago Lietuvos operos spektakliams pasibaigus, kur šią vasarą esat numatęsi koncertuoti?

Solistė Gina Čapkauskienė pasirodė "Lucia di Lammermoor" repeticijoje.

Prof. dr. Jonas Puzinas (1908-1978)

Nuotr. V. Mabeilo

— Šiais ir sekančiais metais yra planuojami keli koncertai į tolimesnius kraštus, bet datos dar nenustatytos, tad nuo konkrečių paaikškinimų tuo tarpu susilaikysiu.

— Koncertuoti bevažinėdama, tikiu, sutinkate įdomių žmonių ir išgyvenate atmintinų nuotykių. Ar savo išpuošius registruojate ir galvojate plačiau aprašyti.

— Šiuo metu tai tikrai neturiu laiko, bet gal kada vėliau, kai mažiau keliausiu. Apie savo dainavimo kelią renku medžiagą nuo 1955 metų. Jau prisirinko dvi didelės knygos: nuotraukos, dvi tikros straipsniai, įvairūs aprašymai lietuvių, anglų ir prancūzų kalbomis. Reikėtų tik viską atidžiai sutvarkyti. Gal ir būtų įdomu.

— Atėiu už pokalbį. Žinau, kad jūs Liucija di Lammermoor operos lankytojų tikrai neapulsite. Sėkmingų repeticijų ir iki nekantriai laukiama susitikimo Marijos mokyklos salėje

Alfonas Nakas

Žvilgsniai į tikinčiąją Lietuvą

(Atkelta iš 3 psl.)

ir Vatikanas per savo vadinamą Rytų politiką. Dr. Vardžio nuomonė dėl akomodacijos galimybių yra labai pesimistiška. Tam galimui prieštarauja visa istorinė bažnyčios — valstybės santykių Rusijos valstybėje raida ir marksizmo — leninizmo esmė. Maskva niekad nėra susigvenusi su autonomine ir lojalios Bažnyčios idėja. Gi marksizmas — leninizmas iš vienos pusės mato religijos ir mokslo priešingumą ir iš kitos pusės — jos anti-

revoliucinį charakterį, stabdančią socialinį progresą ir teisingumą. Todėl reikia religiją ne toleruoti, bet iš viso sunaikinti. Taip pat ir leninistinės partijos jėgos technologijos principai prieštarauja akomodacijai — partija negali pakęsti nepriklausomų ar autonominių visuomeninių veiksmų ir procesų, ji siekia visiškos visuomenės penetracijos. To akivaizdoje Vatikano Rytų politika negali atnešti Bažnyčiai išsilaikymo vilčių.

Apie tai kalbant, esu linkęs būti atsargus, optimistiškesnis. Akomodacijos galimybės yra įrodymas kitų marksistinių — leninistinių režimų Rytų Europoje. Besikeičiant visuomenės struktūrai, politinei vadovybei bei jėgos balansui, gali susidaryti galimybės tokiai akomodacijai ir Sovietų Sąjungoje. Yra aišku, kad artimoje ateityje įvyks pasikeitimai Kremliaus politikoje. Kokia bus sekančioji vyraujanti partijos oligarchijos dalis? Kai kurie vokiečių stebėtojai pvz. įžiūri tam tikrą poliarizaciją valdančiame elite tarp tradicionalistų ir modernizuotojų, slavofilų ir vakariečių. Ta poliarizacija gali dar daugiau išryškėti vadovybės krizės metu, kada gali susidaryti galimybės ir bažnyčios — valstybės akomodacijai.

Nepriklausomybės laikais Bažnyčia nenorėjo sutikti su sacerdotinio ir sekuliarinio pasaulio atsiskyrimu, kas vedė į ideologinį konfliktą tarp bažnyčios ir valstybės, tarp klerikalių ir pasaulietinių pakraipų. Šiandien sovietinė valstybė, nežiūrint savo deklaracijų, atsisako pripažinti sacerdotiniams ir sekuliariniams

Metai be prof. Jono Puzino

Šiandieną sueina lygiai vieneri metai, kai pernai šiuo metu Jonas Puzinas savo darželyje, Marquette Parke, Chicagoje, persodindamas diemedėlį, parkrito ant žemės ir daugiau nebesikėlė. Tokia staigia mirtimi mirė šviesus kultūrininkas, sulaukęs 73 metų amžiaus (velionis buvo gimęs 1905.X.1 Deltuvos valsčiuje).

A. a. Jonas Puzinas buvo neeilinis lietuvis, ir todėl nenuostabu, kad per pastaruosius metus jo daug kur pasigedome. Dar daugiau, buvo daug momentų, kurių metu be šviesaus velionio ir jo patarimų nebuvo galima išsiversti. Jis ir mokslininkas — proistorikas, istorikas, kultūros darbuotojas, profesorius, mokslo daktaras, biografas, kruopštus lietuviškų senienų rinkėjas, praeities tyrinėtojas, kultūrininkas, visuomenininkas, paskaitininkas, dailininkas, meno dalykų žinovas, daugelio kalbų žinovas bei mokovas.

Šią jo dorybių gausą būtų galima dar gerokai pratesti, bet tai velionio garbės nebeapadintu. Užteks, kad pridėsim, jog tai buvo nepaprastai švelnus būdo žmogus, didelis tolerantas, mokytojas su visais sugyventi ir neturėjęs nei asmeninių, nei profesinių priešių.

Žinoma, šiame kukliame rašinyje visų a.a. Jono Puzino darbų neišsakydime. Turime vilčių, kad atsisiras biografo, kurie tinkamai aprašys jo asmenį ir suregistruos mokslo darbus. Užteks pažymėti, kad tai buvo placentis ir gilios erudicijos mokslo žmogus, 1925 - 1930 m. studijavęs Kauno universitete, 1930 - 1934 m. tęsęs studijas Heidelbergo universitete, Vokietijoje, ir už disertaciją "Vorgeschichtsforschung und Nationalbewusstsein in Litauen" gavo daktaro laipsnį. Vytauto Didžiojo ir Vilniaus universitetuose — docentas, profesorius, katedros vedėjas, Humanitarinių mokslų fakulteto dekanas, kurį laiką pavadavęs rektorijū: 1948 - 1949 m. Pabaltijo universiteto Vokietijoje rektorius.

Pagrindinė specialybė — Lietuvos proistorė (archeologija). Tai senas mokslas ir dar prieš Puziną mes turėjome keletą ryškusių archeologų: J. Basanavičių, T. Daugirdą, V. Nagevičių, P. Tarasenką ir keletą kitų. Tačiau jie tebuvo mėgėjai, neturėję šioje srityje reikiamo išsimokslinimo ir todėl savo darbas bei sprendimus kartais net žalos šios srities mokslui padarė. J. Puzinas

pagrindinė specialybė — Lietuvos proistorė (archeologija). Tai senas mokslas ir dar prieš Puziną mes turėjome keletą ryškusių archeologų: J. Basanavičių, T. Daugirdą, V. Nagevičių, P. Tarasenką ir keletą kitų. Tačiau jie tebuvo mėgėjai, neturėję šioje srityje reikiamo išsimokslinimo ir todėl savo darbas bei sprendimus kartais net žalos šios srities mokslui padarė. J. Puzinas

pagrindinė specialybė — Lietuvos proistorė (archeologija). Tai senas mokslas ir dar prieš Puziną mes turėjome keletą ryškusių archeologų: J. Basanavičių, T. Daugirdą, V. Nagevičių, P. Tarasenką ir keletą kitų. Tačiau jie tebuvo mėgėjai, neturėję šioje srityje reikiamo išsimokslinimo ir todėl savo darbas bei sprendimus kartais net žalos šios srities mokslui padarė. J. Puzinas

pagrindinė specialybė — Lietuvos proistorė (archeologija). Tai senas mokslas ir dar prieš Puziną mes turėjome keletą ryškusių archeologų: J. Basanavičių, T. Daugirdą, V. Nagevičių, P. Tarasenką ir keletą kitų. Tačiau jie tebuvo mėgėjai, neturėję šioje srityje reikiamo išsimokslinimo ir todėl savo darbas bei sprendimus kartais net žalos šios srities mokslui padarė. J. Puzinas

pagrindinė specialybė — Lietuvos proistorė (archeologija). Tai senas mokslas ir dar prieš Puziną mes turėjome keletą ryškusių archeologų: J. Basanavičių, T. Daugirdą, V. Nagevičių, P. Tarasenką ir keletą kitų. Tačiau jie tebuvo mėgėjai, neturėję šioje srityje reikiamo išsimokslinimo ir todėl savo darbas bei sprendimus kartais net žalos šios srities mokslui padarė. J. Puzinas

pagrindinė specialybė — Lietuvos proistorė (archeologija). Tai senas mokslas ir dar prieš Puziną mes turėjome keletą ryškusių archeologų: J. Basanavičių, T. Daugirdą, V. Nagevičių, P. Tarasenką ir keletą kitų. Tačiau jie tebuvo mėgėjai, neturėję šioje srityje reikiamo išsimokslinimo ir todėl savo darbas bei sprendimus kartais net žalos šios srities mokslui padarė. J. Puzinas

buvo pirmasis išmokslintas lietuvis archeologas, pats tyrinėjęs mūsų praeitį ir padėjęs pagrindus šiam mokslui. Jis buvo ne tikai tyrinėtojas, bet ir proistorės dalykų dėstytojas, muziejininkas, pasižymėjęs dideliu kruopštumu, darbštumu, tikslumu, sprendimų teisingumu. Nuo Puzino laikų Lietuvos proistorės tyrinėjimas pradėjo eiti moksliška kryptimi. Nereikia tad stebėtis, kad jo studentai — dr. E. Gimbutienė išsivijoje, o okup. Lietuvoje — P. Kulikauskas, R. Volonkaitė — Kulikauskienė, R. Jablonskytė — Rimantienė ir kiti yra pagrindiniai archeologai — mokslininkai, muziejininkai.

Jo rašytinis palikimas šioje srityje labai platus. Toli gražu ne visos studijos atspausdintos, o ir spausdintos reikalauja ju surinkimo ir pakartotino išleidimo.

Labai tenka apgailestauti, kad šis mokslo vyras, taip gražiai pasireiškęs archeologinėmis studijomis, neturėjo galimybės tarnauti Lietuvai tiesioginėje mokslo srityje.

Bet ir išsivijoje J. Puzinas buvo labai reikalingas. Jis vienas iš 3-4 pagrindinių Liet. enciklopedijos redaktorių, aktyvus bendruomenininkas, kultūrinio gyvenimo vadovas, publicistas, pasakaitininkas.

Velionis labai daug galėjo atlikti ir todėl, kad šeimai jam buvo sukūrusi labai palankias sąlygas bei nusiuteikimą dirbti savo namuose. Čia su dideliu dėkingumu reikia paminėti jo žmoną Konstanciją, ir dabar gyvenančią jaukioje Puzinų sodyboje, Marquette Parke.

Kuklus lietuviškas paminklėlis mums parodo J. Puzino kapą Lietuvos tautinėse kapinėse, Chicagoje. Gal ten tokio mažo paminklėlio ir užtektų. Tačiau Puzinas, tiek daug dirbęs Lietuvai ir lietuviams, yra vertas didesnio ir amžinesnio paminklo. Jis turėtų būti ne kas kitas, kaip velionio rašiško palikimo surinkimas ir išleidimas. Atrodo, kad šia kryptimi kai kas yra daroma. Mūsų visų pareiga, minint šio didžiuo tautos Vyro metines, turėtų būti pasiryžimas jo raštus išleisti, tuo būdu suteikiant galimybę, kad jais galėtų naudotis ateinančios mūsų tautos kartos, kuriomis taip labai siejosi prieš metus mus palikęs ir negrįžtasis J. Amžinybė nukeliavęs Jonas Puzinas.

Br. Kvildys